

J. O. Urmson, M. Sbasal. – Cambridge : Harvard University Press, 1975. – 355 p. *Johnson-Laird P. N. Mental models: Towards a cognitive science of language, interference, and consciousness / P. N. Johnson-Laird // Cognitive Science Series. – 1983. – Vol. 6. – P. 71–115. Searle J. R. Speech Acts / J. R. Searle. – Cambridge : Cambridge University Press, 1969. – 98 p. Wiegand E. Dialogue : the Mixed Game / E. Wiegand. – Amsterdam, Philadelphia : John Benjamin's Publishing Company, 2010. – 320 p.*

Список джерел ілюстративного матеріалу

Doherty P. C. Crown in darkness / P. C. Doherty. – London: Headline Book Pub., 1991. – 151 p. Falk M. Part of the furniture / M. Falk. – London: Bellew Pub. Ltd, 1991. – 146 p. Goddard R. Hand in glove / R. Goddard. – London: Corgi Books, 1993. – 404 p. McDonald S. The adventures of Endill Swift / Stuart McDonald. – Edinburgh : Canongate Pub. Ltd, 1990. – 116 p. Seymour G. Archangel / G. Seymour. – London: Fontana Press, 1983. – 125 p. Street P. Guilty parties / P. Street. – Bath [England] : Chivers Press, 1992. – 256 p. Strong T. Sons of heaven / T. Strong. – Sevenoaks, Kent: Hodder & Stoughton Ltd, 1990. – 154 p.

УДК 81'373=111

ЛУТ К.А., ІВАНІКІВ Л.І.

(Запорізький національний технічний університет)

ЕНАНТІОСЕМІЯ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті досліджуються проблеми енантіосемії у сучасній англійській мові. Розглядаються різні підходи щодо тлумачення цього явища. Аналізуються лексичні енантіосемічні одиниці сучасної англійської мови.

Ключові слова: енантіосемія, антонімія, омонімія, енантіосемічні одиниці.

Лут К. А., Іваніків Л.І. Энантисемия в современном английском языке. В статье исследуются проблемы энантисемии в современном английском языке. Рассматриваются различные подходы к толкованию данного явления. Анализируются лексические энантисемические единицы современного английского языка.

Ключевые слова: энантисемия, антонимия, омонимия, энантисемические единицы.

Lut K. A., Ivanikiv L.I. Enantiosemy in modern English. This article addresses the issues of enantiosemy in modern English. Various approaches to the phenomenon are described. Enantiosemic units in the English language are analysed.

Key words: enantiosemy, antonymy, omonymy, enantiosemic units.

Лексичні одиниці будь-якої мови знаходяться у різноманітних відношеннях: тотожності, протилежності, подібності тощо. Але існують такі лексеми, в яких відношення протилежності є складовим компонентом їхньої семантики. Такі лексичні одиниці називаються енантіосемічними. Вони стали стрижневим моментом наукових досліджень деяких вчених: Р.О. Будагова [Будагов 1958], А.П. Грищенко [Грищенко 2002], О.М. Ільченко [Ільченко 2002], О.М. Соколова [Соколов 1980], Ф.П. Філіна [Філін 1972] тощо.

Вивчення явища енантіосемії розпочалося у другій половині ХІХ століття. Дослідженням цього феномену вперше зацікавилися такі вчені як К. Абель та В. Шерцль [Шерцль 1883], які пояснювали появу протилежних значень невизначеним змістом давніх коренів. Інтерес до енантіосемії значно зростає у другій половині ХХ століття. У поєднанні з іншими проблемами лінгвістики це явище досліджується у працях багатьох вчених: В.В. Виноградова [Виноградов 1960], Ф.С. Бацевича [Бацевич 1986], Р.О. Будагова [Будагов 1958], Г.Н. Гочева [Гочев 1975], М.М. Шанського [Шанський 1972] та ін.

На сучасному етапі вивчення цієї проблеми основними є питання про сутність енантіосемії, її особливості та місце серед інших лексико-семантичних категорій. Існує багато думок щодо місця енантіосемії серед інших явищ. Так, наприклад, більшість дослідників розглядає енантіосемію як різновид антонімії, оскільки в основі цих двох явищ лежить відношення протилежності (Р.О. Будагов, А.П. Грищенко, В.І. Кодухов). Інші вчені (Н.М. Бобух, Л.М. Полюга, В.М. Прохорова, М.М. Шанський) розглядають енантіосемію як частковий вияв омонімії. Підставою такого припущення є тотожність формального вираження і досить значне розходження у семантичному плані. Крім того, енантіосемія розглядається в межах полісемії (Ф.С. Бацевич [Бацевич 1986], Т.А. Космеда [Космеда 1987]).

Як бачимо, дослідження енантіосемії викликають значний інтерес серед науковців, але багато питань ще залишаються нерозв'язаними, що зумовлює **актуальність** нашого

дослідження. **Метою** нашого дослідження є виявити лексичні одиниці із антонімічними значеннями та проаналізувати труднощі, що виникають при перекладі таких одиниць.

Об'єктом дослідження є енантіосемічні лексичні одиниці. **Предметом** дослідження є мовні та мовленнєві особливості виявлених енантіосемічних одиниць. **Завдання** дослідження полягає у тому, щоб дати коротку характеристику явища енантіосемії, його особливостей та місця серед інших лексико-семантичних категорій, а також окреслити можливі шляхи вирішення труднощів, пов'язаних з перекладом та правильним розумінням енантіосемічних одиниць. Енантіосемічні одиниці, що підлягали аналізу, були взяті з лексикографічних джерел.

Аналіз лінгвістичних наукових праць дозволяє стверджувати, що енантіосемія – це особливий, непродуктивний різновид внутрішньослівної антонімії, який являє собою протилежність значень одного і того самого слова і знаходить зовнішнє вираження у синтаксичних і лексичних засобах [Бойко 2012, с. 114-124].

Явище енантіосемії в англійській мові не є поширеним (становить менше одного відсотка від загальної кількості слів) [Льченко 2002, с. 48-59]. Проте навіть така порівняно невелика кількість енантіосемізмів може впливати на процес комунікації. Окреме слово чи словосполучення можуть позначати абсолютно протилежні поняття. Наприклад, дієслово “*to overlook*” означає як “*доглядати, стежити*”, тобто пильно за чимось дивитися, так і “*не помічати, недоглядати*”, інакше кажучи, не приділити чомусь достатньо уваги і таким чином випустити щось з виду [Горько 2006, с. 980].

Протилежність значень окремих слів чи словосполучень створює проблеми при перекладі. Труднощі виникають тоді, коли важко чи взагалі неможливо встановити, яке з двох абсолютно різних значень було вжито: значення з позитивним чи негативним забарвленням (мейоративне чи пейоративне). Найбільша проблема полягає у тому, що неправильне розуміння та подальший переклад енантіосемізма призводить до неправильного розуміння цілої думки чи ідеї. Саме це і вирізняє енантіосемію з-поміж звичайної полісемії, де значення є просто різними за своїми відтінками чи сферами вживання, а не протилежними.

Варто розрізняти такі поняття як різні та протилежні значення. «Різні значення» є ширшим поняттям і включає в себе «протилежні значення». Ми вживаємо поняття «різні значення», коли говоримо про полісемію, а «протилежні значення» – про енантіосемію.

Не зважаючи на те, що розвиток протилежних значень у семантичній структурі слова цікавить дослідників досить давно, енантіосемічні мовні одиниці майже не висвітлені у виданих дотепер словниках [Флорин 1975, с. 381-402]. Утім, згаданий шар лексики відіграє досить суттєву роль в англійській мові.

Явище енантіосемії репрезентується одиницями різних мовних рівнів (лексема, афікс, фразема), що містять у своїй семантичній структурі різну ступінь протилежності. Для виділення власне енантіосемічної лексики необхідно враховувати певні критерії. Так, передбачається віднесення полярних семантичних варіантів до однієї тематичної групи, співвіднесеність їх за обсягом, однакова ступінь прояву ознаки, схожа сполучуваність.

Лексична енантіосемія характеризується наявністю контрастних семантичних варіантів в семантичній структурі одного слова. Залежно від типу протиставлених сем (сигніфікативних або номінативних) Махмутова Л.Р. [Махмутова 2009] виділяє *номінативну* та *емоційно-оцінну* енантіосемію. Номінативна енантіосемія кількісно обмежена і визначається в контексті з мінімальним обсягом, а *емоційно-оцінна* потенційно безмежна і вимагає більш широкого контекстуального оформлення. З такою класифікацією пов'язаний розподіл *лексичної* енантіосемії на *симетричну* та *асиметричну*, *повну* і *неповну*, *синхронічну* і *діахронічну*, *узуальну* і *оказіональну*, *похідну* і *непохідну* тощо. Наведені види, як правило, співвідносяться між собою. Так, номінативна енантіосемія найчастіше є ядерною, симетричною, узуальною, а емоційно-оцінна – периферійною, несиметричною, оказіональною і т. д.

Лексична енантіосемія представлена в основному дієслівним типом. Полярна семантика дієслів актуалізується в результаті приєднання до них префіксів, пов'язаних по своїй природі з синкретичністю і полісемією. Енантіосемія в дієсловах носить найчастіше номінативний характер.

Субстантивна, ад'єктивна, адвербіальна і вигукова енантіосемія, як правило, відносяться до емоційно-оцінного типу зазначеного явища. Фразеологічна енантіосемія характеризується наявністю контрастних семантичних варіантів у структурі однієї фразеологічної одиниці.

В цілому структура лексичної і фразеологічної енантіосемії однорідна. Енантіосемія фразеологічних одиниць являє собою явище більш складне, ніж лексична енантіосемія, оскільки фразеологічні звороти за структурними, семантичними, функціональними, стилістичними та ін. ознаками є більш різноманітними, ніж лексеми [Кравцова 2006]. Крім того, більшість фразеологічних одиниць є образними, а тому й експресивними. Така полярність фразеологічних значень носить синкретичний характер. Особлива роль образного, емоційно-оцінного та прагматичного аспектів в семантиці фразеологічних одиниць вносить ряд додаткових особливостей у енантіосемію на фразеологічному рівні. Відповідно, фразеологічна енантіосемія найбільше пов'язана з прагматичним аспектом сучасної лінгвістики.

Основною проблемою при перекладі є виявлення енантіосемічних одиниць, тобто виокремлення з ряду лексем ті, які мають протилежні значення. Для цього необхідно створювати спеціальні словники енантіосемічних одиниць, або хоча би використовувати спеціальні позначки у звичайних словниках, які б надавали інформацію про те, що подане слово належить до явища енантіосемії, і під час перекладу на нього необхідно звертати увагу, щоб уникнути повністю за значенням протилежного оригінальному варіанту перекладу. Таким чином, словники будуть містити інформацію не лише про граматичні категорії слова, кількість його значень, а і повідомлятимуть про те, що серед запропонованих значень є ще й протилежні. Такі зміни до словників можуть сприяти підвищенню якості перекладу.

Проаналізувавши семантичні значення різних лексичних одиниць, ми виявили такі енантіосемічні мовні одиниці: *locate, cleave, custom, aught, comprise, custom, dust, literally, model, note, peer, put, puzzle, quantum, skin, strike, temper* та ін. [Бібліотека онлайн 2012]. Зупинимось детальніше на особливостях використання деяких з них.

Дієслівна енантіосемія:

To locate – 1) розмістити; помістити, розташувати в певному місці; 2) знайти місцезнаходження.

His office is located in this building (розташувати).

In this way you can locate all words containing a specific sequence of letters at the start (e.g., prefix) or in the middle (e.g., root) of the word (знайти).

Cleave – 1) розколювати, розколюватися, відриватися; 2) прилипати.

The ground was cloven by frost (розколюватися).

He was so frightened that his tongue cleaved to the roof of his mouth (прилипати).

Skin – 1) to cover with, 2) remove outer covering

e.g. *The skin is covered body of a man.*

e.g. *The hunters skinned the deer they had killed.*

Адвербіальна енантіосемія:

Apparently – 1) очевидно; 2) мабуть.

He apparently likes this work. (очевидно)

She is apparently a good teacher (мабуть, можливо).

Енантіосемічними є й слова *eventually/eventual*, які поєднують значення «остаточний/зрештою» та «можливий/можливо»: *He looked eventually through her article* (зрештою).

'The problem with history mechanism is that it can grow without bounds, eventually exceeding the size of the original database' (можливо).

Ад'єктивна енантіосемія:

Custom – usual, special. 1) звичайний; 2) зроблений на індивідуальне замовлення.

Two-thirds of these shoes at least, are made at custom shops. (special).

This shop has really very custom clothes (usual).

Субстантивна енантіосемія:

Hirer – 1) той, хто бере напрокат (орендує), 2) той, хто дає напрокат (здає в оренду). 1)

A person or company that pays to use something, such as a car or equipment, for a short time.

e.g. *31 per cent of the river cruisers' hirers experienced a breakdown.*

2) A person or company that allows people to use something for a short time in return for payment: a car/plant hirer.

e.g. *The company is one of the largest hirers and sellers of portable air conditioners in the country.*

Висновок. Не зважаючи на те, що в англійській мові явище енантіосемії не є досить поширеним його вивчення є важливим, оскільки недостатні знання чи ігнорування властивостей слів, що містять у собі протилежні значення, можуть спричинити труднощі при розумінні та перекладі окремих словосполучень, надфразових висловлювань, речень, що може стати перешкодою на шляху порозуміння людей.

Перспективи подальшого дослідження. Звісно, це ще далеко не повна інформація про енантіосемічні мовні одиниці, оскільки ми досліджували лише лексичні одиниці. На нашу думку, цікавим було б дослідити явище енантіосемії серед фразеологічних одиниць, а також у різних типах текстів і дискурсу. Однією із перспектив дослідження ми вважаємо створення енантіосемічного словника. Як бачимо, перспектив поглиблення нашого дослідження ще є багато, адже наскільки невичерпною та динамічною є мова, настільки детального і, головне, постійного вивчення вона потребує.

Література

- Бацевич Ф. С. Типология энантисемичных значений глаголов в современном русском языке / Ф. С. Бацевич // Исследования по семантике : Сборник статей. Уфа, 1986. – С. 33 – 40. *Бібліотека онлайн* [Електронний ресурс] / М-во освіти і науки України – К., 2014. – Режим доступу: <http://lection.com.ua/leksikologiya/> leksikologiya-i-fonetika-ukrainskoi-movi/enantiosemya. – Назва з екрану. Бойко О.О. Енантіосемія: невизначеність статусів та підходів / О.О. Бойко // Мовні і концептуальні картини світу. – К., 2012. – № 41. – С.114-124. Будагов Р.А. Введение в науку о языке / Р.А. Будагов. – М. : Учпедгиз, 1958. – 500 с. Виноградов В.В. Об омонимии и смежных явлениях / В.В. Виноградов // Вопросы языкознания. – М., 1960. – № 2. – 259 с. Горько Є.І. Англо-український словник / Є.І. Горько, Л.М. Коцюк, Л.К. Малімон, А.Б. Павлюк. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 1700 с. Гочев Г.Н. К вопросу об энантисемии (русско-болгарская межъязыковая энантисемия) / Гочев Г.Н. // Второй симпозиум по проблемам интерференции при обучении русскому языку (5 - 8 апреля 1975 года). Научные доклады. – Велико Тырново, 1975. – с. 87 – 91. Грищенко А.П. Сучасна українська літературна мова : Підручник /А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; За ред.А. П. Грищенка. – К.: Вища шк., 2002. – 439 с. Іващенко В.Л. Енантіосемія в парадигмі мовних явищ: основні напрями концептуалізації / В.Л. Іващенко, Т.О. Федоренко // Мовознавство. – 2009. - №2. – С. 48-60. Ільченко О. М. Етикетизація англо-американського наукового дискурсу : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.04 / Ільченко Ольга Михайлівна. – К., 2002. – 421 с. Космеда Т. А. Энантисемия агентивных существительных с семантикой морально-этической оценки / Т. А. Космеда // Вестник Львовского университета. Сер. филологическая. Львов: ЛГУ, 1987. – Вып. 18. – С. 41– 44. Кравцова В.Ю. Энантисемия лексических и фразеологических единиц :Язык и речь: дисс. ...канд.филол. наук : 10.02.19 / Кравцова Виктория Юрьевна. – Ростов – на Дону, 2006. – 167 с. Махмутова Л.Р. Основные типы энантисемии в современном русском языке : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Махмутова Люция Рафаиловна. – Казань, 2009. – 204 с. Соколов О.М. Энантисемия в кругу смежных явлений / О.М.Соколов // Филологические науки. 1980. – №6. – С. 36–42. Филин Ф.П. О слове и вариантах слова / Ф.П. Филин. – К., 1972. – С. 130. Флорин С. Чем словари не удовлетворяют переводчика? / С. Флорин // Мастерство перевода. – № 10. – М.: Сов.писатель, 1975. – С. 381-402. Шанский Н. М. Лексикология современного русского языка / Н.М. Шанский. – М.: Просвещение, 1972. – 312 с. Шерцль В. И. О словах с противоположными значениями (или о так называемой энантисемии) / Шерцль В. И. // Философские записки. – Воронеж. – Вып. V – VI, 1883, с. 1 – 39; вып. I, 1884, с. 41 – 84. – Цитируется по значительно сокращенному переизданию в кн.: Хрестоматия по истории русского языкознания/ Под ред. Ф. П. Филина. – Москва, 1973. – С. 259 – 264.